

Landskap: Småland Upptecknare: Sten-Bertil Vide
 Härad: Västbo Berättare: Sigfrid Johansson
 Socken: Femsjö Berättarens yrke: F.d. rallare och bonde
 Uppteckningsår: 1955 Född år 1884 i Femsjö

Fria
uppteckn.

- Väva med oxar ö. kor. sid. 1.
 Jordbruksredskap. s. 2.
 Slätter. s. 3.
 Gårdsuppsättning. s. 4.
 Präskning. s. 5.
 Gågar och koramar. s. 6.
 Stadspesov. s. 7.
 Skolgång. s. 8.
 Hemförför. s. 9.
 Ringning i kyrkan. s. 10.
 Kyrkbänkar. s. 11.
 Likhistmalare. s. 12.
 Begravning. s. 13-15.
 Strepsotagille. s. 16.
 Julkalas. s. 17.
 Nöjen. s. 18.
 Sväckotning. s. 19.
 Jakt. s. 20.

Fattiga s. 21.
 Snuffare ö. tattare. s. 22.

13756:1.

Köra med oxar och kor.

Jag började som bände år 1913, och sedan körde jag med kor åtminstone i 20 år. Om man fodrade dem bra, så mjölkade de bra också, fast man körde med dem. Men jag odlade upp, så till sist hade jag häst. Korna var okade förr, när man körde med dem, (men nu har de selar till dem liksom till hästar). För att styra dem hade man horntyglar, men var korna "redit jävria e tämja", så fick man lägga tömmen i ögla om örat. Kor var minsann inte lätta att tämja, om de var några år gamla. Hade man en tamd ko, så gick det rätt bra att tämja en annan ihop med den. Men skulle man tämja två, så behövde man en "leare", som styrde dem. Blev korna nackömma, så fick man vira säckar eller något annat lent om oket, så det inte gjorde ont. En gång köpte jag en ko, som skulle vara tamd, men det var hon inte, för hon var förskrämd, så antingen tog hon i skutt, eller också hov (=lade) hon sig. Så den fick jag sälja igen. - När jag var bonde, så tamde jag en 20-25 kor. Nu är här väl ingen, som kör med kor här i socknen, men utåt Breared finns det.

När jag började var här mest oxar, stutar och kor. Stutarna kunde inte gärna tämjas förrän de var $2\frac{1}{2}$ år gamla, men det var de, som tamde 9-kvarteringar, som inte var mer än 2 år. Men de hade dåliga redskap, ärjekrokar, som inte tog så djupt.

Stutarna var skodda.

13756:2.

Jordbruksredskap.

Först som jag minns hade de ärjekrokar av trä med järnsködd
bill och lång stång. Sedan hade de krokar med kortare stång.

Trägrepar var vanligt.

Spadarna var hemmasidda och hade i regel bokeskaft.

Harvarna var av trä med två leder och järnnaglar i leden.
Sedan hade de s.k. leaharvar, likadana som de har järnharvar nu,
de var av björke och pinnarna i regel av eke. Pinnarna var breda
på de gamla harvarna. På ledharvarna var det tätare med pinnar,
och de var runda.

Plogar var här inte många för en 70 år sedan. Men när jag
började som bonde, då var här plogar. Marieholmsplogarna var de
bästa. Norrahammar är vanligast nu. Träplogar har jag aldrig
sett.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—

2.

13756:3.

Slåtter.

Här var en del sjöar, där man slog också. Där blev det mycket långa skåror. Där brukade slåtterkarlarna "skätta" (=jaga) varandra, och den som först kom till ändan, fick en sup. Det var de, som tålte dåligt, som blev fulla innan kvällen. Sen blev det dans och musik. Jag har bara varit med om det en gång. Det var i Kolhult.

För att få gräset i land, körde man det på dyvagnar. De hade höga hjul, men inte så särdeles breda. De drogs av två man. Ibland, när vagnen välte, fick man ropa på räfserskorna att komma och hjälpa till.

Liarna var vanliga slåtterliar, smidda i trakten. En liesmed, knut, bodde i Femsjö by. Och så hade vi Yxnaltaliar från Lidhults socken. Efter dem kom "Bröderna tre", det var tre bröder, som smidde liar och märkte dem med vardera en, två och tre kronor. Lejonliar hade vi också. Sen kom fabriksliarna, det var klöverliar. Det var bättre bett i dem än i de hemmasmida.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3.

13756: 4.

Sädesuppsättning.

Säden sattes upp på krakar. Det kallades för att kraka säden. Man satte tre neker inunder, och sedan band de med band de övriga. Nu sätter de mycket i halvtravar. Och så kurar de säden: sätter en åtta neker kring kraken och sedan tre-fyra neker över.

Man står på marken, när man krakar, så någon pall har man ej.

Det skulle vara en armsbredd mellan nekerna, när man krakade.

Jag kunde kraka etthundrafemton krakar från klockan sju på morgonen till sju på kvällen.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4.

13756: 5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tröskning.

Det var till att stå med plejeln. Det var aldrig mer än en eller två, som trask, aldrig fyra, som jag såg i Västergötland. Man lade fram två travar i sänder. Rågen brukade man först "das-ka", d.v.s slå nekerna i logbalken, så att de bästa kärnorna föll ur.

Sedan kastade man säden på logen. Den stridaste säden kom längst bort, eftersäden och agnarna närmast.

Det var ålskinn till plejlahillan, för det var starkt.

Sen köpte bror män och jag ett dragverk med kullager. Där behövdes bara två till att dra det. De gamla dragverken utan kullager fordrade fyra man till att dra. Det var fyra dragare, en avräfserska, en på halmen, en på logen till att ta halmen och skära band och en matare, summa sju personer. Med det kunde man tröska hundra travar om dan.

Med kullagerverket tröskade jag själv allt på mitt lilla ställe, med gummans hjälp.

5.

13756:6.

Sågar och kvarnar.

Man hade gott om små sågverk vid bäckarna, med en klinga, som gick upp och ned. Här skar de nätterna igenom. Och så hade bönderna var sin vecka, som de skar. Det var hopasåg (=ägda gemensamt av byalaget). De hade ibland en kvarn också lite bredvid, så de mole sin säd också.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

13756:7.

Stadsresor.

Halmstad var "staden" för femsjöborna. Min mormot talade om, att de ledde ut till Halmstad med stutar. Karlarna körde ut med lass, så var det gästgivaregård i Breared, som är ungefär halvvägs, och där stannade de till, men fick ju hålla sig nyktra. Sen sålde de lasset i stan för några kronor, och så köpte de råg med sig hem. När de körde tillbaka och kom till Breared, så kunde det hända, att de blev där i ett par dar. Till slut fick käringarna ibland börja köra själva. Mormor var gift med Sammel, som gärna ville titta i glaset, så hon fick börja köra själv. Så körde de till Snöstorps mosse, där de låg över och fortsatte till Halmstad dagen efter.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

13756:8.

Skolgång.

En gång var jag borta en hel månad från skolan och vaktade ett par oxar. För på den tiden fanns det inga täppe (=stängsel) Jag fick följa med oxarna från morgon till kväll och se, så att de inte gick i på grannens. Det kallades för ottepågar.

Storskolan var i Femsjö by, så där har jag gått i skole. Men så var här sån där flyttningsskola, som ambulerade mellan husförhørsrotarna. Vi gick i Knallhult en termin och i Älmhult en termin, sex veckor i stöten. Det var lärarinna i småskolan. Jag hade tre olika lärarinnor. Det var olika bönder som lät upp hus till flyttningsskolan.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.

13756:9.

Husförhör.

De gamla husförhören var inte roligt att ha, för de kostade pengar. Det skulle bjudas både på mat och brännvin och kaffe. Först läste prästen upp alla i roten och antecknade vilka som var närvarande. Sen blev det katekesförhör. Nu för tiden slipper i alla fall de gamle att svara. Det är bara de unge. Sen läser prästen en berättelse ur en bok, och sen är det kaffe med 6-7-8 sorters doppa och sen blir det offer till sjömännen. Det sätts en skål på bordet, och så får man lägga pengarna där. Efter kaffet tackar prästen för att de upplåtit hus och så. Det går undan för undan till de olika bönderna i roten.

Förr var det mat och brännvin på husförhören, och de andra bondhustrurna hade med sig sötost på stora tennfat.

Prosten Elmblad i Urshult var född här i Femsjö, och han har skrivit om hur det gick till på husförhör i hans barndom.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9.

13756:10.

Ringning i kyrkan.

Lillklockan har trampats och storklockan har dragits med rep tills för ett par år sedan, då det blev elektrisk ringning. Ringningen gick omkring på bönderna (ej andra). Förr var här så många bönder, så det blev bara en gång om året eller så.

Då någon var död brukade två av släktingarna eller byborna gå till kyrkan och ringa själaringning. Under Geelmuydens tid, så var han inte den, utan han kunde hjälpa till med ringningen, om det var så, att man kom ensam.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10.

13756://.

Kyrkbänkar.

Var gård hade sin bänk i kyrkan, och det byttes om vart år. Det var många torupsboar, som kom till Femsjö kyrka, särskilt när Lindblad var präst här, för han drog mycket folk. Då var det en gång en bonde här, som sa till några torupsboar: "Ut med er utbölingar! Det är vår stol." Han blev mycket illa liden för det. Annars brukade man ju "tocka plats till utbölingar". Kyrkan är ju till för alla.

När kyrkan är proppande full, som på julnatten, då satte de in tavlor (=bänkar utan ryggstöd) utåt hela långgången.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

//.

13756:12.

Likkistmakare.

När någon var död, sköckade man efter en snickare, som kom och gjorde kistan. Den fick de gärna börja på med dagen efter dödsfallet. Det var så ledsamt att stå och se på. Det var en, som hette Bollberg (?), som gjorde likkistor. Han gick från den ena stugan och till den andra och gjorde kistor. Fast han gjorde hemma också, för han hade bräder hemma. Han var rätt rik, han hade 24000 kronor efter sig. Men han gick klädd som de värste luffare. Jag köpte hans brännvinskista på auktionen efter honom. Det var en sockertopp, ett kilo kaffe, en halv liter brännvin och en hel del lärftsskjortor i den. Alltihop gav jag bara fem kronor för. Det var på den tiden man köpte fem kilo vetemjöl för en krona och fick jästen gratis.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12.

13756:13.

Begravning.

Förr bar man liken till kyrkan. Jag har varit med om att bära lik från två torpställen, där det inte fanns väg som man kunde köra. Den ene bar vi från Lönabo till Älmhult. Där mötte de med vagn.

I Torup bar de förr liken hela vägen till kyrkan och det byttes bärkarlar på vägen. Bröd och brännvin hade man med. Det hände ibland, att bärarna tog för mycket av flaskan, så att de blev fulla. I Torup är det vanligt med brännvin på begravingar, men här i Femsjö förekommer det inte numera.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13.

13756:14.

Den dödes skål.

På begravningarna i Torup får man, när gästerna samlats på morgonen, kaffe och smörgås och gök. När liket bäres ut, så är i regel skolläraren med och håller ett tal, och alla gästerna dricker ett glas vin, "den dödes skål".

När man kommer från kyrkan, så är det en sup med detsamma och sedan mat och två matnubbar och en konjaksgök, när man ska resa hem. "Och det får man säga, att för den som nyttjar sprit, så blir det inget buller av det."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14.

13756:15.

Maja.

Vid alla ställen utmed vägen, där en likfärd skall komma fram, brukar man maja. Man lägger granris i en rundel och ett granriskors mitt i rundelen. Ligger gården inte framme vid vägen, så majar man vid utfartsvägen. Det kallas för att maja. Man brukar maja strax innan likfärden kommer, för annars kommer bilarna och förstör det.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
15.

13756:16.

Äreportagille.

Vid bröllop brukar ungdomen resa äreport vid bröllopgården.
De blir sedan bjudna på så kallat äreportagille, och där är både
nubbar och rolighet. Det brukas än i dag.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16.

13756:17.

Julkalas.

Juldagen var här inga julkalas. Då skulle man hålla sig hemma. Men annandagen började det. Det var både gamla och unga på julagillen. De unge dansade på loftet, och det var så takkronerna gungade ibland. De äldre brukade sjugga, när de hade fått lite sprit. Och många hade bra sångröst. Så gjorde en del ungdomsgille. 1909 var jag på 13 ungdomskalas. Det var bara ungdom på dem, och då dansades det natten igenom. - De har förresten många julkalas ännu. Jag var väl på en 14-15-16 stycken nu i julas. Förr hade de flere maträtter på julkalaset, men nu är det bredda smörgåsar och kanske lite varmt till, köttbullar och sådant. Och kanske en snaps också.

Femsjöboarna är nog bäst till att vilja kalasa. - Men det var ju de enda nöjen man hade förr.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

13756:18.

Nöjen.

Förr var där en träbro här borte vid Sännö, och på den dansade vi till dragspel och fiol, så skosulorna lossnade

På vintrarna hade vi ungdomskalas vid julen och ibland s.k. skramlegille, om vi fick hus nånstans. Det kallades också för skramleparti. Någon gång, när det var riktig vinter, så hade vi slädparti. Och så dansade de på bara marken vid Duelta glänta om somrarna.

Här bodde två stycken, Lindströms Mandus och Petter, och de spelade dragspel och fiol. De lever än. Och här var många andra, som också kunde spela. På hösten, när de hade slåttat ifrån sig, så blev det dans på logarna. Bonden på stället gjorde slättergille med mat och kaffe.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18.

13756:19

Snö.

Ibland kunde det hända, att man var insmöad en hel vecka i Frillhult. Småvägarna plogades i regel inte, men yrde det, så fick hela byalaget ut och skotta rent för snö mellan stengårderna. En gång stod vi vid Älmhulta gärde i två dar och sköttade snö mellan gårderna för att en bonde skulle komma fram med ett billass hö från Hylte. Vi hade träskovlar att akotta med. Linde-skovlar var mycket bra, men björkeskovlarna var inte illa heller. Här var bra skovlamakare.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19.

13756:20.

Jakt.

Det var gott om vilt förr. De bästa harpassen var i grind-
öppningarna i trögärdesgårdarna, för de var så täta ibland, så
hararna kom inte igenom, utan måste ta sig till grindöppningarna.
Ungdomarna jagade med snaror också, och det gick bra att ta ha-
rar i dem. Så fanns här ju tjäder och orre och änder också. Och
rådjur och älg.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
30.

13756:21.

Fattiga.

Vi var elva syskon, och pappa hade knappt till oss själva, men tacka för att vi, bror män och jag, fick gå upp till Femsjö kyrka. Där i klockstapeln var en stor gammaldags bingebänk, där vi fick hålla i säden, som vi hade med oss. Fattigsäden erlades alltefter gårdens mantal. Sen var det en, som delade ut, när det var någon fattig, som behövde. Den och den skulle ha så mycket, och den och den skulle ha så mycket.

När de slaktade till jul, så fick de fattige, som bodde i torp och backstugor, en ryggbit av en gris och så en korv, så de gamle hade gott om sovel till jul. Så fick de kanske en kaka, och den gömde de. Kom det så en annan till dem, så fick den kakan, så en vetekaka kunde gå mellan fyra-fem händer.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21.

13756:22.

Luffare och tattare.

Luffare var det gott om förr. Det var sådana, som inte ville göra något.

Tattare var här också gott om. De kom och körde med sina gamle hästkrakar och hade kärrorna fulla med käringar och ungar. De hade ju i regel en 8-10 ungar. En gång pappa var i skogen, kom här ett tattareparti från Päckelsbo. Käringen kom in och ville låna hus. Mor sa: "Det får ni inte. Ni är så många." Då sa tattarkäringen: "Åh jo, ju mer folk, ju större lycka." De satte in hästen i vedskjulet och kom in. När far kom hem i sina store träskostövlar, så stampade han i golvet och sa: "Ut med er. Här får ni inte vara." Och tattarna fick ge sig iväg.

Det var Rackare-Fransen. Sen när han hade varit inne i några år, så blev han den snällaste rackare en kunde tänka sig. Till sist köpte han ett litet ställe i Annerstaå och blev nästan gårdboe (=granne) med prästen.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22.